

CAPUT VIII.

De Montibus pietatis.

I. **P**AUCA de montibus pietatis, qui alio nomine vocantur *montes Christi*, vel *deposita apostolica delibata*. *Mons pietatis* summa pecunie est ex piorum fidelium elemosynis in pauperum levamen, & subsidium collata, ut iidem indigentibus mutuo tradatur, pignore deposito, & accessionis contributione, qua ministri alantur.

II. Concilium Lateranense sub Leone X. celebratum sacros istos montes approbavit. Decreto Concilii subscribere Theologi omnes, excepto Cajetano, & Soro, qui nimio sancti ausu, etiam post decretum Concilii, usura arguere montes istos non cessarunt. Et ad hoc quod attinet, tamen Dominici, improbamus eorumdem errorem, qui personarum acceptatores non sumus, nec contra personas, cuiuscumque sint instituti, sed contra errores istum armamus.

III. Declaravit Concilium accessionem supra sortem exigi ad solas ministrorum expensas, & aliarum rerum ad illorum conservationem, ut praesentur, pertinentium, pro eorum indennitate dumtaxat, ultra sortem, absque lucro eorumdem montium. Si accessio cederet in lucrum montium, sceleris esset.

IV. Tres condiciones requiruntur. 1. ut pecunia pauperibus tradatur intra limites certae summae pro tempore determinato restituenda. 2. ut pignus à debitoribus exhibeatur, quod à ministris proprio custodiri periculo debet. Si pecunia tempore praesentis non restituitur, subasta pignus venditur, & pretio quod monti debetur, recento, id quod superest, domino pignoris restituitur. 3. ut tenuis supra sortem accessio exigatur in ministrorum mercedem, montiumque expensas, quae domorum constructione, & aliis rebus fieri debent. Si quid ex accessionibus superest, non in montium augmentum, sed vel ipsis mutuatariis pro rata, si fieri potest, restituentum, vel in pauperum elemosynam convertendum est.

V. **QUEST. I.** An qui revera pauperes non sunt, neque ob paupertatem levandum mutuum pecuniam à sacro monte accipiunt, peccent, & ad restitutionem teneantur? **RESP.** Aliqui actu avaritiae lucentes, levi accessione monti sacro solvenda alleciti, pecunias ab eodem mutuas accipiunt, ut vel negotiationi easdem applicent, vel mutuas aliis cum majore accessione tradant. Hi omnes, & furti, & avaritiae rei sunt. Animo quippe fraudulento montem decipiunt, atque pecuniam pauperum indigentis sublevandis destinatam surripiunt, ut propriae avaritiae indulgeant. Tenentur isti illico quod pecuniam restituerent, & damnum, si quod contingit, compensare.

VI. **QUEST. II.** Qui in his montibus pecunias collocant, possuntne licite accessionem accipere dempto titulo? **RESP.** P. Pasqualigus decij.

183. contendit ex pecunia collata in montes pietatis percipi lucrum posse, dempto titulo damni emergentis, vel lucri cessantis. In aliquibus pietatis montibus, quos mixtos vocant, pecunias conquirunt ut pauperibus subveniatur. Pecuniarum collatoribus pensionem praeter sortem solvunt. Disputari coeptum est, num hac accessio licita sit? Theologi omnes, & Canonistae usurae eam damnarunt. P. Pasqualigus eandem ab usura purgare nisus est, quem secuti sunt Bassius, & Pignatellus: ut suam opinionem evincant; P. Pasqualigus obtrudit litteras Pauli III. quibus id conceditur Monti Ferraticensi. Cl. Petrus Bellerinus in *opusc. de his montibus* §. 3. invidiis argumentis evincit has litteras apocryphas, & supposititias esse.

VII. Paulus III. litteris datis pro monte Mutinensi an. 1542. Julius III. pro monte Vincentino an. 1555. Pius IV. pro monte Veronensi an. 1563. non aliis solvi accessionem concedunt, nisi illis qui charitatis zelo adducti, ac pro pauperum subventionem, non feneratorum animo, pecunias deponunt tempore illo, quando merces parata ac praedia ad emendum parata haberent, ex quorum redditu quatuor, & ultra pro centenario percipere possent. Quare falsa mihi est P. Pasqualigi opinio, qua licitam eiusmodi accessionem asserit, sublati omni titulo.

VIII. Quid de illis dicendum qui pecunias collocant in montibus istis, non tamen subveniendi pauperibus, sed cupiditate lucrandi? Ne eadem domi otiosas habeant, ut lucrentur, in montibus pietatis easdem reponunt, repetendas continuo, ac occasio occurrerit emendi praedia, census, vel exercenda negotiationis. Hi omnes manifesti feneratores sunt.

IX. Quid de istorum sacrorum montium ministris dicendum? Montes isti, ut dixi, deposita apostolica nuncupantur, & Patrimonia pauperum. Ministri eorumdem sunt ministri pauperum, & pauperum mercede conducti, pauperum stipendio aluntur. Et tamen non raro contingit ut hi ministri splendide vestiant, lautè nutriantur. Isti non raro magnam accessionum portionem absorvent, & pauperum sanguine saginantur. Respectu istorum montes isti non pietatis, sed impietatis sunt. Eiusmodi corruptelae causa fuerunt Cajetanus, & Soro inveni fuerunt adversus montes istos. Sed in hoc errarunt, quod non distinguerunt abusus, & hominum vitia ab ipsa re honesta, & pia. Sed profecto non minus errant illi qui benignitatis humanae furo tam enormes abusus honestant.

CAPUT IX.

De Contractu trino, aliusque contr. alibi.

I. **QUEST. I.** Quid sit contractus trinus? **RESP.** Trinus vocatur, quia triplici contractu constat, 1. est societatis, 2. assicurationis, 3. venditionis. Contractus societatis est conventio duorum, vel plurium de contribuendo aliquid pretio estimabile in commune lucrum, &

& damnum pro rata. Omnium consensu licitus est contractus iste. Quatuor condiciones postulat.

1. Qui vivum ponit, periculum subire debet. 2. Negotiatio, aut ars, in qua collocandum vivum est, honesta sit oportet. 3. Equitas servetur. 4. Vivum seu capitale tradendum est viro industrio, pecunia mercatori, animalia rusticis, &c. In hoc primo contractu Cajus ponit pecuniam, Mevius negotiator industrium, & ambo lucri, & jacturae pro rata participes sunt. Secundus contractus *assicurationis capitalis* vocatur. Cajus, qui pecuniam contulit, pacifitur cum Mevio ut suum capitale immune ab omni periculo restituat; & pro hac *assicuratione* partem lucri remittit. Dedit 100. Lucrum ex negotiatione percipiendum est, ut praesumitur, duodecim. Remittit quatuor pro capitalis securitate à Mevio praesumenda. Tertius est *venditionis majoris lucri incerti pro lucro minori certo*. Lucrum incertum speratum, est praeter propter duodecim in 100. ut dictum est. Hoc Cajus vendit pro lucro certo quatuor. Itaque Cajus ex suo capitali assicurato quatuor, vel quinque plus minusve percipit in centum omni molestia, labore, & periculo sublatis.

II. Sola simplex, & perspicua quaestio expositio usuram tibi in oculos ingerit. Si Cajus dicat simplici sermone Mevio: Do ti, Mevi, centum mutuo, ut quatuor, vel quinque in annos singulos mihi pendas, fenerator est. Si praesertim verborum involucri, & circuitio utatur, usuram declinat.

III. Istius trini contractus inventum tribuit P. Tamburinus lib. 9. cap. 5. §. 3. num. 1. & 2. acumini juniorum Casulinarum sic scribens. Ex vi solius contractus societatis non licere totum periculum in socium rejicere, nimis clare patet. Verum INGENIOSI THEOLOGI, forte ab ipsi mercatoribus, quorum re interest, admoniti, invenerunt modum rejiciendi totum periculum in unum ex sociis SINE INJUSTITIA.

IV. Ingeniosi Theologi, inquit, ab ipsi mercatoribus admoniti modum invenerunt lucrandi ex mutuo absque usura. At modus iste laetit Patres, & Theologos, qui non à mercatoribus, sed à lege Evangelica, & sacris Canonibus Theologiam didicere. Sed reponit P. Joseph Gibalinas accuratius contractus trini propugnator lib. 6. de Usur. cap. 5. art. 2. pag. 383. num. 3. hoc montium, *Moneo dumtaxat impraesentiarum, plurimum sententias ubi primum in scholis inductae sunt contra opinionem receptam, & vulgarem, non nisi timide admodum à suis auctoribus fuisse prolatae, tum ne vulgus Doctorum offenderent. Ubi vero aliquandiu perquisitissimum examine sunt ejusmodi sententiae, & discussa nube, luce veritatis persulfata, magno consensu recipiuntur, quae primum natae vix parentem proderent audebant. Idem in nostro casu accidit. Cum enim societatis aequalitatem constituat inter socios, haec obligationes certi lucri, quamvis minoris, & securitatis sortis praestant, de altero socio, cum societatis natura pug-*

nae jure merito sapientibus visa sunt. Ubi vero adverterunt haec onera non imponi socio, vi contractus societatis, sed per nova pacta, &c.

V. Mirifica vis istius novi modi opinandi. Olim vulgus Doctorum, nempe SS. Patrum, SS. Thomae, Raymundi, Bonaventurae, Antonini, Bernardini, & discipulorum eorumdem offendebatur ad novitatem contractus trini. Sub initium pavebant novi opinatores, & vix audebant prodere talis contractus parentes. At postea discussa nube, sub qua caligant sanctissimi Patres, lux veritatis apparuit junioribus. Et istorum opinionones magno consensu recipiuntur, quia cupiditati favent.

VI. Hunc contractum damnavit perspicuis verbis Sixtus V. peculiari constitutione *De rebus avaritiae* an. 1586. ex qua sequentia decernuntur: Multi speciosum, & honestum societatis nomen suis feneratoriis contractibus praetereunt, do, hoc quasi colore, & furo mercatoribus, officibus, & negotiatoribus, & eadem conditione, ut fors ipsa, seu capitale tam pecuniarum, quam animalium, & rerum salvum sententiam, & integrum exilat pro eo qui non industriam, aut operas, sed pecunias, & animalia, aut res ejusmodi in societatem confert, ut omnine periculum, & damnum ab altero socio recipiente sustineatur contra aequalitatem, & societatis iustitiam diversimode pacifcentur: eos denique socios cum quibus contrahunt, plerumque pauperes, & egenos, suoque labore, & industria videntur, quicumque tandem casus, & rerum eventus, conquiretur, pacto, & obligatione contrahunt, simulque etiam certi lucri quantitatem, & summam, veluti tot pro quatuor centenario, in singulis annis, aut mensibus, per alterum socium, durante societate solvendam praesentant, ac praescribunt. Proinde nos... hujusmodi morbi contagium, antequam in communem fidelium perniciem sententiam, quantum Deo favente possumus, tollere cupientes, de attributa nobis apostolicae potestatis plenitudine, hac nostra perpetuo validura constitutione damnamus, reprobamus omnes, & quoscumque contractus, conventiones, & pactiones, nec post hac incedunt, seu incedunt, per quos, seu quas cavebitur personis, pecunias, animalia, aut quaelibet alias res societatis nomine tradentibus, ut etiam si fortuito casu quamlibet jacturam, damnum, aut amissionem sequi contingat, fors ipsa, seu capitale, semper salvum sit, & integrum à socio restituatur: sive ut de certa quantitate, vel summa in singulos annos, aut menses, durante societate respondatur: statui, mulque hujusmodi contractus, conventiones, & pactiones usurarias, & illicitas posthac censeri debere: argue in posterum non licere iis qui pecuniam, vel animalia, aut alias res in societatem tradunt, de certo lucro, ut praesentur, percipiendo inter se pacifici, & concordare, neque etiam, sive ad certum, sive ad incertum lucrum convenirent, socios qui ea recipiant, ad sortem, seu capitale salvum, &

integrum, ubi illud casu fortuito perierit, vel amissum erit, quovis pacto, aut promissione sibi obligare. Ac ne de cetero societates incantur sub hujusmodi pactis, & conditionibus, que usurariam pravitate sapiant, directe interdiciunt, & prohibentur.

VII. Sanctissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. lib. 7. de Synodo cap. 1. declarat Sixtum V. damnasse tamquam scenebriem contractum trium his verbis. „Hic porro est trinus ille contractus quem celebrem secte exorta inter Dominicum Sotum, & Martinum Navarrum discordia. Putabat nimirum Navarrus, tres predictos contractus simul, & cum eadem persona, tuta conscientia iniri posse, atque ab usuria pravitatem immunem esse ob rationes, quas adducit in suo Manuali cap. 17. num. 254. & seq. Sotus ex adverso asserbat, trinum illorum contractum conjunctionem denegare in mutuum societatum, & societatis leges, que lucri, damnique communionem exposcunt, evertere: suamque assertionem pluribus pro-pugnabat argumentis, que videri possunt in ejus opera de justitia lib. 7. quest. 6. art. 2.

„Causa delata est ad Sixtum V. Pontificem Maximum, qui diligenter questione discussa, duplici securitatis rationem, societati adjectam, USURARIAM PRONUNTIAVIT: eamque deinceps FIERI PROHIBUIT sua constitutione 68. que incipit *Detestabilis*, edita anno 1586. tom. 4. Bull. pag. 263.

VIII. P. Leonardus Lessius vanam reddere Sixtinam constitutionem, & ea promulgata, defendere contractum trinum præ cæteris aggressus est. Misit plurimas ejusdem commentis, hæc lib. 2. cap. 29. dub. 3. num. 33. scribit: *Nec obstat quod Sixtus V. in constitutione edita anno 1586. 12. kal. Nov. damnet, & reprobet omnes contractus impostum incuendos, per quos cavebitur, &c. Quia non obstante hac constitutione, in Italia maxime viget, & semper viguit forma ista contrahendi.*

IX. Nonne hæc venusta argumentandi ratio? Evangelio promulgato grassantur furta, perjuria, fraudes, adulteria. Ergo hæc scelera Evangelio non adversantur? Post constitutiones pontificias contra propositiones Bajanæ, Jansenianæ, Quenellianæ, superstitiones Sinenfes, & Malabaricas, vigent errores Bajani, Janseniani, Quenelliani, superstitiones Sincæ, & Malabaricæ. Quid inde? Obsolevere ne propterea pontificiæ constitutiones?

X. Reponit ibidem P. Lessius, in Italia nunquam receptam fuisse Sixtinam constitutionem. Multo minus, inquit, fuit recepta hic in Belgio, ubi neque fuit unquam promulgata, neque cogitata. Simili modo Pius V. an. 1569. multa statuit de censibus v. g. ut statuantur super re immobili fructifera, &c. Tamen quia hic in Belgio illa constitutio non est recepta, nemo sibi facit scrupulum, etiam si eam non servet.

XI. Quam anam Jansenistis prebeat hic opinandi modus resistendi pontificiis constitutionibus, sapientiores me judicent. Tandem ibidem

concludit P. Lessius. *Hæc fufius præter morem meum persecutus sum, quod videam adhuc à quibusdam propter UMBRAS quasdam usuræ, quæ contractum damnari, cujus prohibitionem hoc tempore cum damno publico futuram non dubitaverim.* Umbras ergo usuræ, non usuras ipsas constitutiones pontificiæ damnant? Non potest contractus iste improbari absque damno publico? Damnum publicum ergo inulit constitutio Sixtina? Nam hæc aded luculenter rejicit, & sceleris damnat contractum trinum, ut vel ipse P. Lessius, Theologus alioquin celebris, & perdoctus, non audeat negare hanc damnationem: idcirco sese recipit ad non acceptance[m] Italiæ, & Belgii: ac si constitutiones pontificiæ, que legem evangelicam interpretantur, à populorum acceptance penderent. Tom. 7. lib. 3. diff. 3. cap. 21. retranscrip[ti]s acceptance[m] Episcoporum, & Synodorum, & fufius tom. de Usur. contr. trin. Rationibus evincitur usura contracti trini.

XII. Contractus trinus ex tribus contractibus specie diversis, & mucuo pugnantibus coalescens, purum, putumque commentum est sola mente conceptum: quod ita probat. Natura, & essentia contractus societatis est, quod socii damni, & lucri participes sint. Secundus contractus assurance[m] suscipit rei alienæ periculum, quod excludit omnem communionem damni, & lucri societati necessariam. Essentia tertii contractus venditionis, & emptionis lucri majoris incerti sperati transfert dominium à venditore in emptorem talis lucri. Hoc autem dominium in societate communis fit necesse[m] est. Ergo contractus iste trinus ex tribus in vicem pugnantibus coalescens purum, putumque commentum est; commentum scilicet, ut usura larva sit.

XIII. Ulterius societas que omnia pericula in unum sociorum rejicit, injustitiam prodit. Verum est, inquit, nisi pericula compensentur pacto pretio. Quodnam pretium istud? Diminutio futuri lucri incerti. At lucrum istud incertum est. Hoc autem lucrum incertum, licet majus, æquare fortem certò restituendam, & pretium certò solvendum nequit. Monstrum iniquitatis exemplo declaro. Confert Sempronius capitalista milii scuta negotianda Cajo mercatori, quocum societatem iniri per decem annos. Cajus ponit industriam, que equat fortem. Una pacifcentur, quod Cajus elapso decennio reddere fortem debeat, & linguis annis solvere quatuor in centum, ut pretium certum, deducendo ex lucro incerto negotiationis. Cajus elapso anno, vel naufragio, vel furto, vel incendio fortem amittit. Quid tunc? Solvere singulis annis quadraginta scuta debet, & elapso decennio debet restituere fortem. Quamvis prospero eventu succederet negotio, æquare unum ex his casibus, qui probabiliter in negotiatione eveniunt, nequit.

XIV. Præterea ut pactum securitatis justum sit, pretium solvendum proportionatum esse debet periculo fortis reddenda. Porro asecuratio, quam pro trino contractu excogitarunt ingeniosi Theologi, aded singularis, & peregrina est, ut

nulla lex negotiationis illam probet. Assurance[m] contractus quem jura probant, ab hoc, aut illo periculo, puta pyratatum incursione, tempestatis naufragio, aut incendio liberat. Verum asecutio adjecta trino contractui cavet ab omnibus periculis possibilibus terre, maris, diminutionis pretii, difficultis venditionis, mercium corruptionis, à periculis infidelitatis famulorum, vel emptorum, qui decoctores sunt. Ubinam, queso, simile assurance[m] spectrum? Animadvertunt rei mercatorie periculosissimi, quod negotiatio deberet reddere quadraginta in centum, ut lucrum istud æquaret assurance[m] contractus trini. Nam altera pars lucri detrahenda est ad asecurandam industriam. & operas socii mercatoris: altera pars lucri detrahenda est ad asecurandam pecuniæ fortem. Postremum altera portio detrahenda est ad asecurandum lucrum incertum majus emptum pro incerto minori. Hæc sola tria capita absorbent omne lucrum cujuscumque negotiationis etiam succedensimæ. Et tamen duæ adhuc portiones suppersere debent. Altera pro solvendo certo minori lucro empto quatuor in centum, & tandem altera pro asecurando socio negotiatore. Hæc obvia sunt, & sub sensu cadunt, inquit Cardinalis de Luca, cujus auctoritas in hac materia non parvi ceteris facienda est. Is lib. 5. de Usur. diff. 1. num. 16. hæc scribit: *Hoc autem impracticabile videtur in lucro retrahendo ex pecunia numerata. Quoniam ad effectum ut creditor, seu mutuator asecuratus tam de forte, quam de lucro obtineat quinque pro centenaio, oportet dare lucrum in plusquam quadraginta pro centenario, dum ex lucro detrahendo prius oportet portionem quodammodo colonicam, debitam ipsi mutuario, tamquam socio ponenti operas, pro isorum congrua, & proportionata remuneratione. Deinde verò de eo quod supersesset ad commodum creditore, tamquam species portionis dominicalis, detrahenda est magna, & notabilis quantitas, que verisimiliter sit congrua merces diste duplicis assurance[m] etiam à quolibet tercio negotiatore faciendæ, quod videtur impracticabile.* Hoc idem advertunt duo celebres Theologi Siculi Minutulus, & Genarus.

XV. Tandem contractus iste societatis duobus aliis circumseptus recidit in merum mutuum: siquidem pecunia tradita in societatem, accedentibus duobus aliis contractibus, transit in dominium socii mercatoris, quia ipsi: vel stat, vel perit. Quælibet autem res domino perit. Exempla commodataril, depositaril, locataril, que opponunt adversaril, sunt evidenter falsa. Et si concedatur locari pecuniam posse, sicuti locatur domus, ager, &c. nulla usura in mundo est. Si cætera sophismata convulsa videre cupis, lege tom. 7. diff. 3. cap. 16. §. 8. & aliud volumen de Usur. contr. trin.

XVI. QUEST. II. Licet istud est contractus societatis duplex, in quo aut capitale, aut lucrum asecuratur? RESP. Adferant plures etiam eorum qui oppugnant contractum trinum, Quoniam, inquit, licet socius asecuret fortem, jamen de ea ad libitum disponere nequit, sed

illam impendere negotiationi debet. Si asecurat lucrum, non asecurata forte, res evidenter est.

XVII. Hæc sententia falsa mihi est quantum ad primam partem, que spectat assurance[m] fortis, non potest esse lucrosa capitalis neque ratione industræ, nec ratione periculi. Hi autem sunt duo tituli soli quibus lucrosa in mercatura pecunia redditur. Accedit quod seipsa nunquam solvit pretium quod æquet omnia pericula, tum extrinseca, tum intrinseca. Est periculum, inquit, nihil lucrandi. Sed hoc periculum non est illud quod pecuniam secundam reddat. Periculum istud pretio redimitur verè, & non fictè, ut in contractu triplici. Et ego repono non minus fictam esse hæc assurance[m] in contractu duplici, ac in contractu triplici. Quis enim valet justum pretium constitutere pro assurance[m] ab omni periculo solvendum? Pretium pro assurance[m] ab hoc, aut illo periculo extrinseco occurrente usus placentarum introduxit, & jura approbant. Sed nulla lex, nulla fors, aut negotiorum consuetudo approbavit, aut prescripfit taxationem pretii, que asecuretur fors ab omni periculo, tum juris, tum facti: & supra ex Cardinali de Luca, & aliis ostensum est, nullam negotiationem, quantumvis uberrimam, in Europa saltem parere lucrum aded magnum quod asecurari fors possit ab omni possibili periculo juris, & facti, ut sit in contractu triplici, & duplici.

XVIII. De secunda parte, nempe de assurance[m] lucri certi disputari potest. Sors periculo exposita lucrum parit. Hoc lucrum incertum est. Quidni contractus iniri valet inter socium, & capitalistam super hujus lucri quantitate? Lucrum istud modò majus, modò minus est: ut plurimum est octo, vel decem in centum. Illud emit capitalista, seu qui ponit fortem pro quatuor, aut quinque. Nulla hic absolutè loquendo videtur injustitia: nam fors periculo exposita revera parit lucrum majus, & minus. Est igitur verus contractus ælex, & quidem equalis pro utraque parte. Verum quia Sixtus V. hæc pacta absolutè vetat, ideo ab eo probando abstinere.

XIX. At, inquit, si contractus iste nullam prodit injustitiam, cur iniri non debet? Quia Summus Pontifex eum improbat. Quia doctrina revelata à Christo Jesu, sive in fidei, sive in morum materia subjacere non debet hominum privatorum opinione, sed standum est, & quidem simplici corde, decisionibus Romanorum Pontificum, qui sunt judices à Deo constituti. Nonnè si homines fideles, sinceri, & æqui essent, omnes mutuo sibi traderent ad lucrandum? Qui pecuniis abundarent, & careret industria, & arte negotiandi, eisdem traderent illi qui pecunia sunt destituti, sed industria, & ingenio valent ad eisdem frugiferas efficiendas. Et revera hic est ordo diving Providentiæ. Quia verò homines dolosi, veteratores, injusti, & fraudulenti sunt; ideo ne ingeniosi Theologi exquiritur in-

Interpretamentis eludere, aut insectere, aut delinire possunt legis evangelicę rigorem, & pontificia oracula, clamantes hac non esse recepta?

XX. QUÆST. III. *Quid de societate animalium dicendum?* RESP. In hoc contractu animalia gerunt vices vivi, seu *capitalis*, & qui ea tradit, vocatur *capitalista*, qui eadem accipit, dicitur socius. Hic illa pascere, & custodire debet; & fructus dividendi sunt. Easdem conditiones servandas in hoc contractu præscribit Status V. ac in contractu societatis pecunię; videlicet, quod capita animalium pereant domino, dummodo sine fraude, & negligentia villici socii pereant. Quare societates illæ quæ fieri alicubi solent, & vocantur *a capo salvo*, nempe salvo capitali, omnes injustæ sunt, ut Status V. definit; & plurimæ Concilia provincialia declarant, & præsertim Mediolanense l. sub S. Carolo; in quo dicitur: *In societate non fiat pactio ut socii salvo sit, fructus vero communiter dividantur.*

XXI. In hoc contractu, sicut, & in ceteris, servanda semper æqualitas. Communiter majori gravamini succumbit socius pauper, cum contra res se habere deberet. Conferenda sunt incommoda, labores, pascua, industria socii cum capitali collata ad divite. Si hæc duo æqualia sunt, tum dividendi, & fructus, & fors ipsa pro rata est: nam præfata, quæ ponit socius, locum fortis obtinet. Si verò *capitalista* ultra animalia simul pascua tradat, tum prudentum iudicio fieri divisio potest: sed tum locatio potius quam societas est. Præfata regula præscribi nequit, idcirco pro æquitate servanda æquitas est.

XXII. QUÆST. IV. *Suntne feneratores domini lucri quod usuris acquirunt?* RESP. Adfirmant non pauci. Sed negat S. Thomas 2. 2. q. 78. art. 3. cui communis Theologi subscribunt. Ratio evidens. Contractus feneratoris iure, tum naturali, tum divino nullus est. Ergo impar ad dominium transferendum. Bona feneratoria, si frugifera sunt, crescent mutuaris, non feneratori: pereunt verò feneratori, quia is possessor malæ fidei est. Heinc consequitur non posse feneratorem in alios transferre dominium bonorum quæ fenerator affectus est. Et qui præfata bona ab usurario accipiunt, restituere eadem debent non secus ac si à latronibus emissent. Omnes enim Theologi ad restitutionem feneratoris obligant, sive dominio potiatur, sive secus. Qui enim dominium illdem concedunt, docent simul tale dominium gravatum esse onere restitutionis.

XXIII. Si bona quæ fenerator acquirit, sint sterilia, ut pecunia, frumentum, &c. quæ usu consumuntur, eaque negotietur, & alia bona acquirit, hæc restituere non astringitur, quia sunt fructus industriae. Si frugifera bona sunt, restituendi quoque fructus sunt. Qui consulunt contractus feneratorios, tenentur ad restitutionem. Qui deponunt pecuniam apud feneratores cum in faciem ut feneratorum, peccant, non

secus ac illi qui furi instrumenta porrigunt ad furandum. Ideo isti tenentur ad restitutionem. Rectores, iudices, advocati, qui aliquo statuto in causâ sunt ut usura solvantur, peccant contra iustitiam, & restitutioni obnoxii sunt, feneratoribus non restituentibus. Ministri qui dominorum nomine usuras percipiunt, peccant, & tenentur, deficientibus dominis, ad restitutionem. Excipiunt auctores ministros qui officia minus proxima ad usuras exercent, ut scribere, numerare pecunias, illas custodire, &c. Si praxim spectes, communiter isti impares sunt ad restitutionem. Unum mihi certum est ejusmodi ministros cogendos esse ut à ministerio recedant. Ceteri ministri qui propinquius arti feneratoriæ inserviunt, qui contractus feneratorios faciunt, qui cogunt mutuarios ad solvendum, peccant, & restitutioni subjecti sunt, ut vel ipsi juniores docent.

XXIV. QUÆST. V. *Licitum est ab usurario mutuum petere sub usuris?* RESP. Negat 2. 2. q. 78. art. 4. S. Thomas, quia non licet alium inducere ad peccandum. Solum licita petito est; ut ibidem subdit Angelicus, ut proprie, vel alienæ necessitati subveniant. Non igitur, ut negotiationem amplifikes, non ut majora lucra captes, sed solum ob veram gravem necessitatem, quæ reparari alia via non potest, licitum est mutuum petere: quæ actio natura sua licita est, & fenerator ex sola sua pravitate te cogit ad pendendam usuram. Mutuum enim dare, officium charitatis est, illudque petere licet. Quod verò mutuum nolite abique usura impetiri, illius nequitia est. Quare tu offerre usuras nequis, sed solum mutuum petere, & coactus dare potes, ut tuæ consulas necessitati.

DISSERTATIO V.

De Cambiis, censibus, locatione, ludo, & sponfione, promissione, donatione, & testamentis.

CAPUT I.

De Cambio, ejusque divisione, & conditionibus.

I. QUÆST. I. *Quid, & quoruplex sit cambium?* RESP. Est contractus commutatoris pecuniarum pro pecuniis cum lucro campforis. Qui dat pecunias, vocatur *Campfor*, & qui petit cambium, *Campforarius*, & ars ipsa *Campforia* appellatur.

II. Dividitur in *reale*, & *fiſum*, seu *ſecum*. Cambium ſecum larva usura est, seu est mutuum palliatum, nempe traditio pecuniæ absque loci distantia. Indiget pecunia hic Romæ, & hic restituenda est, sed juxta valorem cambiorum Neapoli, Genuæ, Mediolani, &c. Cambium *reale* est in quo verè pecunia pro pecunia commutatur, sive præfens pro præfenti qualitate diversæ, sive præfens pro absente, & distante. Di-

Dividitur in *manuale* seu *minimum*, in quo pecunia aurea pro argentea, aut argentea pro aurea, vel contra commutatur; & in *locale*, seu *per litteras*, in quo permutatur pecunia præfens pro præfente in alio loco, aut distans in alio loco pro præfente.

III. QUÆST. II. *Quo titulo licitum est cambium manuale?* RESP. 1. est commodum Reipublicæ. 2. est labor, & incommodum congregandi pecunias cujuscumque generis, & easdem conservandi, distribuendi: ad quæ omnia peragenda requiruntur ministri, domus, & expensæ non leves. 3. juxta aliquos est ipsa intrinseca diversitas monetarum. Taxatio lucri communi, & publico consensu definita in emporiis est. Non licet famulis campforum permutare monetas in proprium commodum, & lucrum, quia cum locarint operas, & industriam dominis, nequeunt de pecuniis dominorum lucrari, quidquid in oppositum dicant nonnulli.

IV. QUÆST. III. *Quo titulo licitum est cambium locale cum lucro?* RESP. Omnes adfirmant, licitum esse cambium istud, quo pecunia in uno loco traditur, & alibi solvitur, aut contra: quia justus titulus lucrandi est pecuniarum asportatio Republicæ valde necessaria, quia liberat à periculis latronum, à labore, & à multis aliis incommodis, quæ omnia sunt pretio æstimabilia.

V. QUÆST. IV. *Quid de cambio cum recambio dicendum est?* RESP. Cambium cum recambio, vulgo *con la ricorsa*, paradoxon est negotiariorum, tot gyris, & circuitibus involutum, ut ne videat jocari, & lectoribus illudere, illud exponam verbis P. Tamburini, qui lib. 9. de Cent. cap. 5. §. 2. num. 1. sic cambium istud exponit. „Praxis hujus cambii (quod *Bisvintinum*, vel *Placentinum* apud Lelsium lib. 2. cap. 23. num. 59. appellatur) nostro ævo frequentissima, hujusmodi est. Titius campfor hic Panormi v. g. dat *Cajo* centum aureos, solvendos ab eo *Cajo* in proximis nundinis Placentiæ celebrandis, vel in aliquo Italiae, vel Siciliae loco. Quoniam verò *Cajus* neminem habet Placentiæ, vel in illis aliis locis, qui ejus nomine solvat, quod ipse *Cajus* debet; ideo *Titius* offeret eidem *Cajo* suum correspondentem nomine *S. Junii* residentem in illis locis. Offert, inquam, ut sicuti est correspondens *Titii* cum omni potestate, ipsi *Sejo* concessa ab eodem *Titio*, ita in hoc negotio, ut sit etiam correspondens *Caji*, & solvat cambium, idest dictos centum aureos cum lucro, ibi apud mercatores, seu apud forum decerni solvit. Sit autem hoc lucrum nunc v. gr. aureorum quinque. Accipit, tata oblatione scribit ad *Sejum* *Titius*, nomine utriusque, puta ejusdem *Titii*, & dicti *Caji*, ut scilicet *Sejus* acceptet creditum *Titii*, & debitum *Caji*, & ut correspondens jam *Caji*, solvat cambium, ejusque lucrum, idest centum, & quinque aureos, & ut correspondens *Titii*, eos aureos recipiat, & sic extinguatur cambium. Sed quia *Sejus*, ut correspondens *Caji*, pecuniam non habet, ideo ipse idem *Sejus*, ut correspondens *Titii*, seu *Titii* nomine

„ offert, & dat illam pecuniam sibi eidem, ut correspondenti, seu procuratori prædicti *Caji*; „ dat, inquam, ad cambium (quod certè erit secundum cambium, seu, ut loquimur, recambium) solvendum à *Cajo* Panormi. Cum accepta ergo hac pecunia *Sejus*, ut correspondens *Caji*, extinguit, seu solvit, ut dictum est, prædictum cambium primum, Panormi celebratum, ita ut nihil omnino amplius debeat pro dicto primo cambio *Cajus*. Lege Lelsium, qui rectè notat, si dictus *Sejus* fugeret, vel decoqueret, *Campforem* *Titium* non posse agere nomine suo contra *Campforium* *Cajum*: is enim *Cajus* jam solvit cambium ipsi campfori *Titio*.

2. „ Quoniam verò dictum secundum cambium parere suum lucrum debet, quod erit v. g. aliorum quinque aureorum, & qui solvendi erunt à *Cajo* Panormi; ideo *Cajus* debetibi Panormi solvere *Titio* centum, & decem aureos, idest centum ex primo capitali, quinque ex lucro primi cambii extincti Placentiæ cum pecunia habita à procuratore *Titii*, & quinque ex lucro cambii extinguendi Panormi ab eodem *Cajo*.

3. „ Suppono ad justitiam secundi cambii *Cajum*, seu ejus procuratorem non cogi ad dictum secundum cambium. Possent enim *Cajus*, seu ejus procurator, extinguere primum cambium, pecunia præfenti, sine necessitate sumendi recambium; vel certè postest fumere recambium ab alio quam à correspondente *Titii*.

4. „ Solet autem occurrere ut *Cajus* ne Panormi quidem promptam eam summam habeat quam debet *Titio*, undè rursus totam illam eandem summam, ac si illam iterum accepisset à *Titio* ad cambium, & obligat solvere cum suo lucro iterum Placentiæ, vel alibi, ubi rursus fiet: quod modò num. 1. diximus; & sic continuantur per multos aliquandò annos cambia, & recambia, donec reipia, & numerata pecunia totum capitale cum omnibus lucris intercurrentibus solvat *Titio* *Cajus*. Nam propterea mercatores hoc appellant etiam cambium cum *recursa*. Recurrit enim, undè incerpertat. Et *adverte permaximè*, totum hoc negotium præter primam traditionem illorum centum aureorum, *Cajo* à *Titio* numerato datorum, & præter hanc ultimam solutionem quam numeratam denique fieri oportebit, tractati, & expediti per solas *ſyngraphas*, seu per acceptationes, & dationes crediti, & debiti, quæ in libris dati, & accepti scribantur.

VI. *Adverte permaximè*, inquit P. Tamburinus, totum hoc negotium, præter primam traditionem, & ultimam restitutionem, expediti per solas *ſyngraphas* datas, & acceptas, medio illo *Sejo*, qui & numerat, & solvit sibi ipsi cambium. Heinc idem P. Tamburinus loc. cit. §. 3. testatur multos improbare hoc cambium, alioquin, ait, frequentissimum. *Multi tamen* (subdit) *in Navarræ, referens ita sensisse virum quendam doctissimum Soc. Jesu Boninigi. §. 4. v. Cambium, Diana, Lelsius, de Lago, & fati probabiliter, quos ego*